

ZÁSTANCOVIA AJ ODPORCOVIA DEREGULÁCIE SA ZHODUJÚ NA RIZIKÁCH PATENTOV NA GMO

17.7. 2026

Patenty na rastliny boli popri otázke označovania najhorúcejšou témou počas rokovaní o deregulácii nových GMO (NGT). Čo vlastne takéto patenty umožňujú ich vlastníkom? Aké to má a môže mať dôsledky? A je vôbec morálne vlastniť patent na živý organizmus?

ZHODA MEDZI OBHAJCAMI A KRITIKMI DEREGULÁCIE

V otázkach rizík pre zdravie a životné prostredie či povinnosti označovať GMO sa naďalej vedú diskusie, pričom tieto témy majú svojich zástancov aj odporcov. Avšak v otázke patentov na geneticky manipulované rastliny panuje v spoločnosti – s výnimkou samotných vývojárov GMO – vzácna zhoda. Práve táto téma patrila k najdiskutovanejším počas prerokovania nového nariadenia o deregulácii nových GMO.

Patenty na rastliny totiž prinášajú svojim majiteľom obrovské výhody. Dobré známe sú napríklad prípady právneho nátlaku zo strany spoločnosti Monsanto (dnes súčasť koncernu Bayer). Keď sa ne-GMO farmárom v USA prirodzene skrížila ich kukurica s GMO kukuricou z priľahlých polí, právnici spoločnosti Monsanto týchto farmárov žalovali a vydierali za to, že používajú ich patentovaný produkt bez jeho zakúpenia. Rovnako je známe, že Monsanto zakazovalo poľnohospodárom odložiť si časť úrody ako osivo na budúci rok, čím ich nútilo kupovať si nové osivo každú jednu sezónu.

Patenty umožňujú prostredníctvom licenčných zmluv diktovať poľnohospodárom prakticky všetko – spoločnosť im môže napríklad určiť, aké postreky smú s plodinou používať (pochopiteľne len tie, ktoré sama vyrába). V rozhovore pre quid est VERITAS a Slovensko bez GMO potvrdil profesor molekulárnej genetiky Michael Antoniou z King's College London, že patentovateľnosť GMO je skutočným dôvodom prečo sú tak pretláčané, umožňujú totiž enormné zvyšovanie ziskov nadnárodných korporácií, ktoré patenty vlastnia. Kľúčový pozmeňovací návrh o zákaze patentov nakoniec v EÚ pre procedurálne machinácie neprešiel.

ROZPOR S MORÁLNymi HODNOTAMI OBČANOV

Patentovanie živých organizmov je v priamom rozpore s morálnymi hodnotami Európanov. Potvrdil to aj prieskum verejnej mienky z apríla 2026, podľa ktorého až 83 % obyvateľov v opýtaných krajinách nesúhlasí s patentovaním organizmov (rastlín a živočíchov).

OBMEDZOVANIE NEZÁVISLÉHO VÝSKUMU

Prostredníctvom patentov agrochemické spoločnosti často znemožňovali nezávislý výskum geneticky modifikovaných plodín. Vedci si totiž semená na výskumné účely mohli zaobstaráť iba priamo od týchto firiem. Tie ich však dodávali len pod podmienkou, že zverejnenie výsledkov výskumu musí vopred schváliť samotný výrobca. Aj z tohto dôvodu dnes absentuje dostatok nezávislých vedeckých štúdií, ktoré by dôsledne skúmali riziká GMO. Viac detailov o tejto problematike sa môžete dozvedieť v 5. kapitole knihy GMO Myths and Truths.

PATENTOVANIE KLASICKY ŠLACHTENÝCH VLASTNOSTÍ

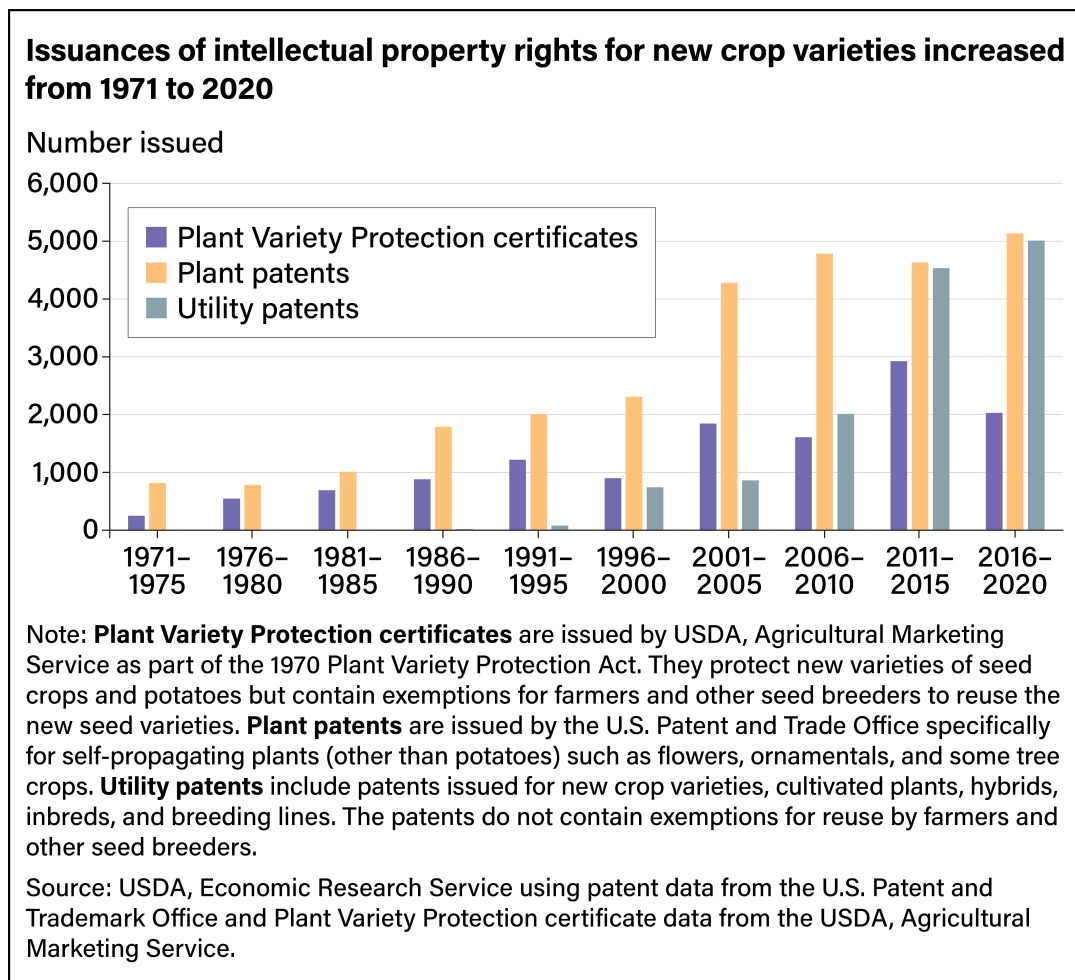
Podľa európskej legislatívy je možné patentovať iba také rastliny, ktoré vznikli spôsobom nevyskytujúcim sa v prírode – inými slovami, inou metódou než klasickým šľachtením. Z minulosti sú však známe prípady, kedy agrochemické spoločnosti patentovali klasicky vyšľachtené rastliny s lepšími vlastnosťami jednoducho tak, že do nich vložili svoj vlastný gén. Podobné prípady patentovania vlastností získaných klasickým šľachtením zaznamenávame v Európe aj dnes.

Tým že sa 1. kategória NGT GMO z hľadiska regulácie zrovnoprávnili s klasicky šľachtenými rastlinami, hrozí ešte častejšie patentovanie bežných odrôd a postupné stieranie hranice medzi tradičným šľachtením a genetickou úpravou. V 15. kapitole knihy GMO Myths and Truths je popísaný konkrétny prípad, kedy spoločnosť Monsanto vyšľachtila sóju s nízkym obsahom kyseliny linolovej (určenú na produkciu olejov s nižším obsahom nezdravých trans-tukoch). Monsanto ju uviedlo na trh ako GM sóju Vistive® a patentovalo si ju pridaním génu pre odolnosť voči glyfosátu. Sóju s ešte nižším obsahom kyseliny linolovej pritom paralelne vyšľachtili na Iowa State University a sprístupnili ju úplne bez genetických modifikácií. Kvôli masívnemu marketingovému rozpočtu spoločnosti Monsanto sa však o tejto prírodnej alternatíve dozvedel len málokto v porovnaní s Vistive®. Profesor Antoniou v rozhovore tiež potvrdzuje, že lepšie vlastnosti rastlín ako odolnosť voči suchu, chorobám a klimatickým zmenám sa doteraz získavali výlučne klasickým šľachtením. Deregulácia prešla aj keď sa NGT prakticky nevyužívajú a zatiaľ sú ich deklarované pozitíva len na úrovni teoretických predpokladov. V USA, kde sa GMO využíva dlhodobo, má byť v súčasnosti na trhu menej ako 10 NGT GM plodín. Predpoklad na výrazný rast ich používania je však vysoký.

ZVYŠOVANIE CIEN NOVÝCH OSÍV A PRÁVNE ZAŤAŽENIE

V snahe predísť riziku žalôb budú šľachtitelia stále viac nútení testovať svoje novovyšľachtené rastliny a overovať, či náhodou neobsahujú gén z obrovskej databázy patentov. To pre nich predstavuje extrémne časové a finančné zaťaženie. Kvôli náročným, drahým testom a potrebe neustálej právnej asistencie sa výrazne oddiaľuje uvedenie nových odrôd na trh. Tieto

investície potom šľachtitelia musia premietnuť do konečných cien svojej produkcie.

Obr. č. 1: Vydávanie práv duševného vlastníctva pre nové odrody plodín sa od roku 1971 do roku 2020 zvýšilo (USA), (zdroj: USDA)

Šľachtiteľom hrozia žaloby od nadnárodných spoločností, keďže genetickú zmenu vytvorenú pomocou NGT je dnes možné vedecky spoľahlivo identifikovať. Keďže počet novopatentovaných rastlín každoročne dlhodobo stúpa, hrozí, že sa zo šľachtiteľstva stane vysoko byrokratizovaný sektor, v ktorom dokážu prežiť iba obrie nadnárodné korporácie – k čomu to už dnes jednoznačne smeruje.

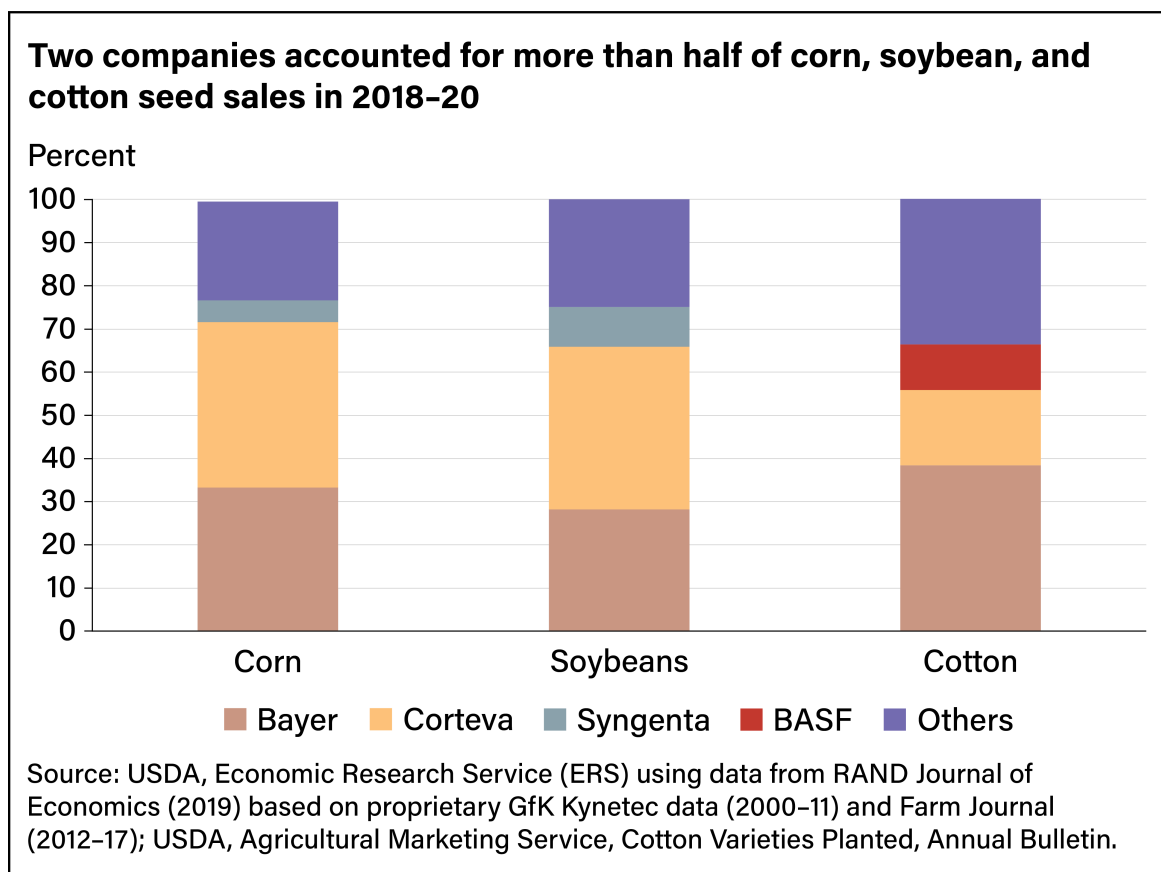
Patenty na rastliny by v budúcnosti s vysokou pravdepodobnosťou spôsobili, že by sa proces uvádzania novošľachtených plodín na trh výrazne predĺžil a predražil. Nastal by tak presný opak toho, čo pro-GMO loby dereguláciou NGT sľubuje.

MONOPOLIZÁCIA TRHU NADNÁRODNÝMI KORPORÁCIAMI

Ako sme naznačili v predchádzajúcich odsekoch, masívne rozšírenie GMO môže v budúcnosti viesť k situácii, kedy už nebudú dostupné rastliny neovplyvnené genetickým inžinierstvom. Celý byrokratický systém patentov

by spôsobil, že trh úplne ovládnu nadnárodné korporácie. Vznikol by tak oligopol dodávateľov osív, ktorý by mohol zásadným spôsobom diktovať a ovplyvňovať ceny na trhu.

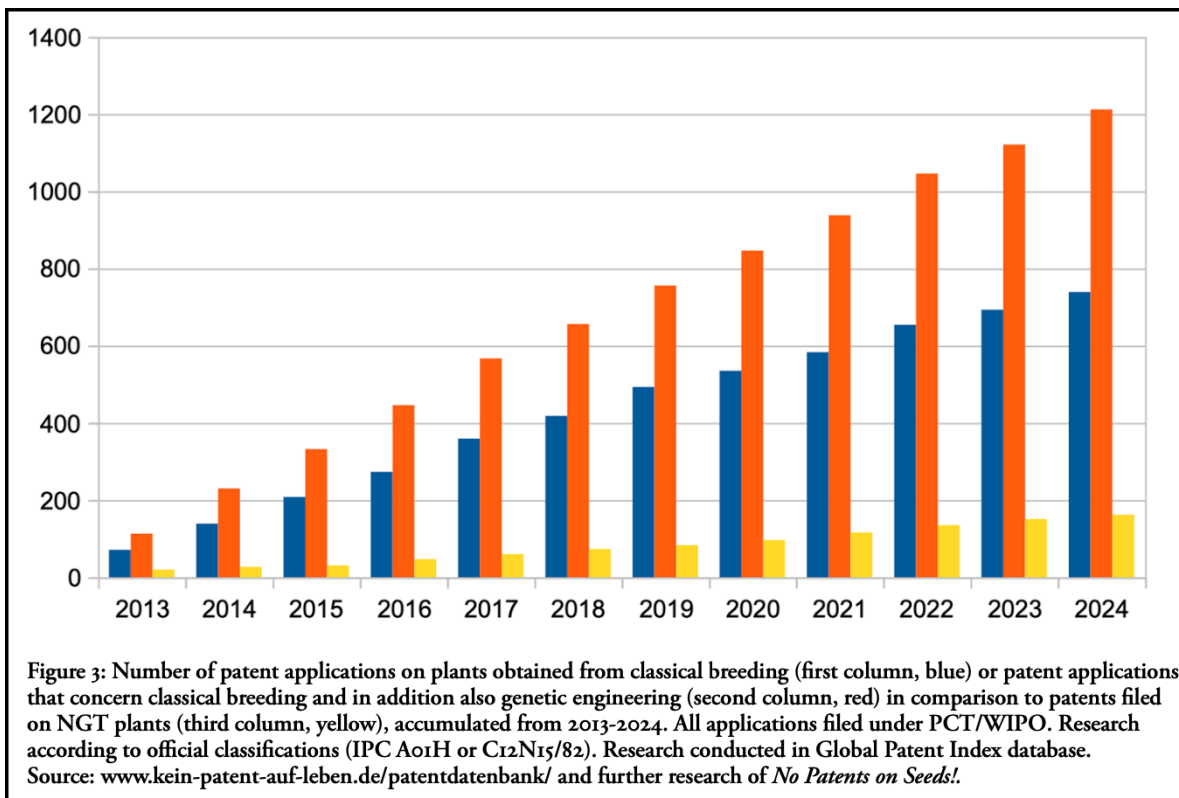
Jasným dôkazom je americký trh, ktorý má najdlhšiu históriu používania GMO vo veľkom rozsahu. Iba dve spoločnosti tam dnes pokrývajú viac ako polovicu trhu s kukuricou, sójou a bavlnou (viď Obr. č. 2).

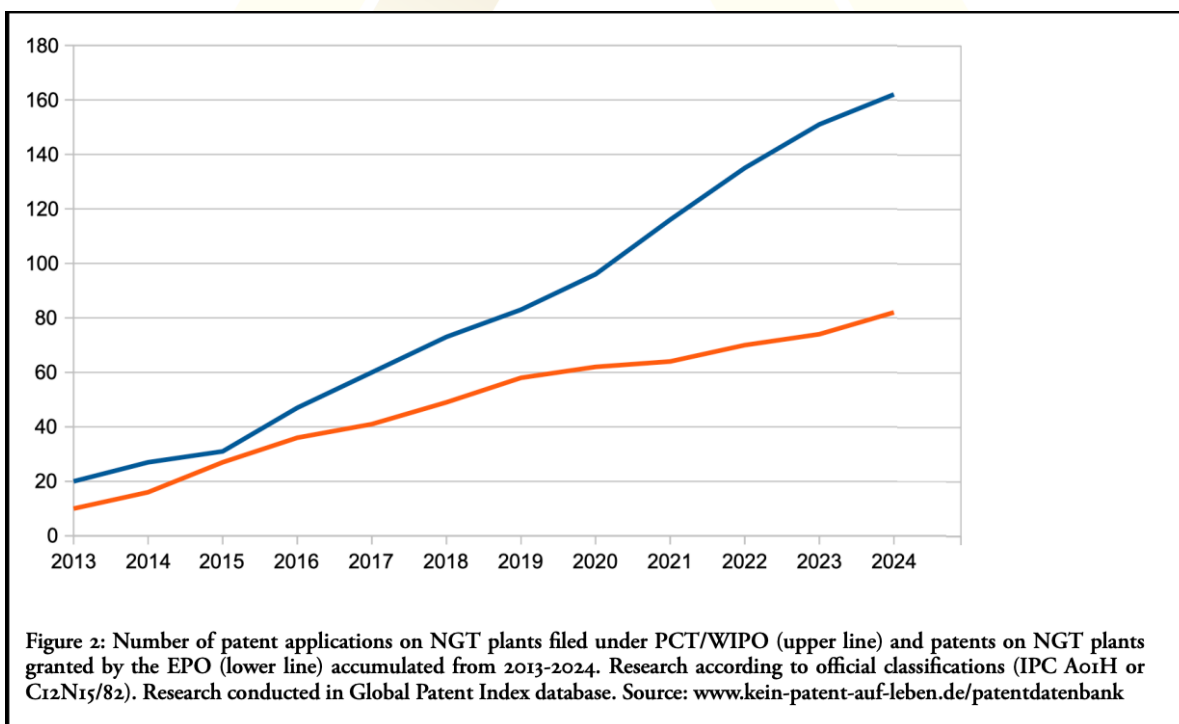
Obr. č.2: V rokoch 2018 – 2020 sa dve spoločnosti podieľali na viac ako polovici predaja kukurice, sóje a bavlníkových semien (USA), (zdroj: USDA)

K rapidnému rastu žiadostí o patenty dochádza globálne. Sledujeme takmer lineárny rast žiadostí, ktorý v roku 2024 dosiahol približne 2 000 za rok (viď Obr. č. 3). Tento rastúci trend sa týka aj rastlín získaných pomocou NGT (viď Obr. č. 4), kde sa očakáva, že v budúcnosti dosiahne ešte vyššiu úroveň. V súčasnosti sú geneticky upravené rastliny získané pomocou NGT takmer výlučne v rukách nadnárodných korporácií.

Navyše je vysoko pravdepodobné, že vzhľadom na globálne vyššie daňové zaťaženie v EÚ by zisky nadnárodných agrobiotechnologických spoločností otekali do zahraničia. Spolu s pravdepodobným výrazným oslabením lokálnej malej a strednej produkcie osív by to vážne zasiahlo celú ekonomickú situáciu v európskom agrosektore.

Obr. č. 3: Počty žiadostí patentov na rastliny 2013-2024 (zdroj: No patents on seeds)

Obr. č. 4: Počty žiadostí patentov na NGT rastliny podľa PCT/WIPO (modrá krivka), počet schválených patentov podľa EPO (oranžová krivka), (zdroj: No patents on seeds)

ZÁVER

Patenty na rastliny podľa našich záverov, ako aj záverov mnohých odborníkov, predstavujú pre Slovensko a Európu nasledovné riziká:

- **Likvidáciu poľnohospodárov** nepoužívajúcich patentované rastliny prostredníctvom nekalých právnych praktík.
- **Oslabenie nezávislého vedeckého výskumu** rizík spojených s GM plodinami.
- **Privlastňovanie si práv** na prirodzené vlastnosti rastlín získané klasickým šľachtením.
- **Právne zaťaženie pre šľachtiteľov**, predĺženie času uvedenia novovyšľachtených plodín na trh a následné zvýšenie ich ceny.
- **Monopolizáciu trhu s osivami** nadnárodnými korporáciami a odliv ziskov z predaja osív do zahraničia.

Navrhovaná deregulácia nových GMO prešla v tej najhoršej možnej verzii – bez povinnosti označovania 1. kategórie NGT GMO a bez zrušenia patentov na genetické vlastnosti rastlín – bude mať potenciálne katastrofálne dosahy na slovenské a európske poľnohospodárstvo. Je v rozpore s primárnym právom EÚ a hodnotami Európanov. Z týchto a iných dôvodov musí byť napadnutá na Súdnom dvore EÚ. Tento krok v súčasnosti presadzuje aj minister pôdohospodárstva Richard Takáč.